

ЛІНГВІСТИКА ТЕКСТУ ТА ДИСКУРСНІ СТУДІЇ

Олена Бабій, Наталія Лопатюк
(Чернівці)

ПРАГМАТИЧНЕ НАВАНТАЖЕННЯ “PLEASE”, “THANKS / THANK YOU” ЯК ЗАСОБІВ ВИРАЖЕННЯ КАТЕГОРІЇ ВВІЧЛИВОСТІ (на матеріалі англійської художньої прози)

Розглядається прагматичне навантаження “please” та “thanks / thank you” як засобів вираження категорії ввічливості у художньому тексті сучасної англійської мови. “Please” реалізує значення прохання, благання, дозволу, наказу, запрошення, спонукання до дії, вибачення, вимоги, реакції на запит, привертання уваги до необхідності виконання дії; “thanks / thank you” – значення вдячності, подяки, відмови, іронічної реакції.

Ключові слова: категорія ввічливості; теорія лінгвістичної ввічливості; прагматичне навантаження

Рассматривается прагматическая нагрузка “please” и “thanks / thank you” как способов выражения категории вежливости в художественном тексте современного английского языка. “Please” реализует значения просьбы, мольбы, разрешения, приказа, приглашения, призыва к действию, извинения, требования, реакции на запрос, привлечения внимания к необходимости исполнения действия; “thanks / thank you” – значения благодарности, признательности, отказа, иронической реакции.

Ключевые слова: категория вежливости; теория лингвистической вежливости; прагматическая нагрузка

The article is dedicated to finding out the pragmatic load of “please” and “thanks / thank you” as means of the expression of politeness in Modern English fiction. The research is based on the data retrieved from the novels by Dan Brown. The topicality of the research is stipulated by the necessity to further investigate the pragmatic aspect of different linguistic phenomena.

In the field of ethics politeness may be defined as “showing good manners towards others” or as being “refined or cultured”. In the field of linguistics the exact definition and role of politeness in discourse is still a controversial, disputable topic.

R. J. Watts was among the earliest linguists to study politeness. He developed a politeness theory with the notions of politic behaviour and politeness standing apart. H. P. Grice viewed politeness as a maxim of social character within the cooperative principle. R. Lakoff worked out a set of rules

of politeness for people to successfully interact without breaking down. P. Brown and S. Levinson developed a theory of politeness that claimed the existence of a positive and a negative face reflecting two different desires present in every interaction.

The analysis of the data under consideration has resulted in establishing the pragmatic capacity of "please", i.e its potential ability to express request, begging, permission, order, invitation, the urge to action, apology, demand, response to the enquiry, attracting attention to the necessity to fulfil the action. The pragmatic capacity of "thanks / thank you" embraces the meanings of gratitude, thankfulness, refusal, and an ironic response.

Key words: *category of politeness; the Politeness Theory; pragmatic capacity*

Теорія лінгвістичної ввічливості, що послугувала основою цього дослідження, знаходиться в центрі уваги лінгвістів уже понад три десятиліття і давно виокремилась як самостійний напрям прагмалінгвістики.

Як етичну категорію ввічливість розглядають як соціальний феномен; соціальну норму, нав'язану конвенціями суспільства, що примушує її членів демонструвати свою цивілізованість та культуру.

У лінгвістиці проблема визначення поняття «ввічливість» ще й на сьогодні залишається **актуальною**. Р.Дж. Уоттс розробив теорію ввічливості, згідно з якою розмежував поняття *politic behaviour* («розсудлива поведінка» – доречна, очікувана в даній ситуації) та *politeness* (власне «ввічливість») [6]. Х.П. Грайс виділяє ввічливість як максимум соціального характеру у рамках «принципу кооперації» [2; 3]. Лінгвіст Дж. Ліч виокремлює принцип ввічливості, загострюючи увагу на різниці у функціонуванні принципів кооперації та ввічливості у різних культурах та навіть соціальних групах [5]. Одна із засновниць теорії лінгвістичної ввічливості Р. Лакофф вважає ввічливість універсальною категорією. Її прагматичне правило «Будь ввічливим» включає три правила: не нав'язуй себе та свої бажання (Don't impose); надавай свободу вибору (Give Options); поведься так, щоб співрозмовнику було приємно, будь дружельюбним (Make A feel good – be friendly) [4]. Дж. Ліч виділяє шість максимум ввічливості (такту, великодушності, схвалення, скромності, згоди, симпатії), важливість кожної з яких залежить від культурного простору співрозмовників [5, с. 16].

Фундаментальними працями у сфері дослідження ввічливості є роботи П. Браун та С. Левінсона [1]. Автори розглядають

ввічливість як збереження обличчя (face). У цьому понятті вони виділяють «позитивне» обличчя ((positive face) – достойний, позитивний образ, на який претендують комуніканти у процесі мовленнєвої взаємодії) та «негативне» обличчя ((negative face) – бажання кожної дорослої людини мати свободу дій, неприпустимість втручання з боку інших). Таким чином формуються *позитивна* та *негативна ввічливість*. Перша базується на зближенні (approach-based), друга – на дистанціюванні (avoidance-based) [1].

У нашій роботі дотримуємося вузького розуміння ввічливості як характеристики певного висловлювання і широкого розуміння ввічливості як категорії мовленнєвої поведінки, що проявляється у виборі та реалізації таких лінгвістичних засобів і таким чином, що певний мовленнєвий акт одержує певну характеристику.

Метою статті є вивчення прагматичного навантаження *please* та *thanks / thank you* як найбільш типових мовних засобів вираження категорії ввічливості у художньому тексті сучасної англійської мови. **Джерелом** бази даних для аналізу послугували твори американського письменника Дена Брауна загальним обсягом 420 тис. слововживань. У результаті дослідження встановлено, що у прагматичному плані *please* характеризується такими значеннями:

Прохання – у більшості контекстів *please* не відокремлюється: "*Please be sure the door closes tightly on your way out*" [8].

Комбінація з *would* та *If you would* підвищує ступінь ввічливості прохання: "*Very well, I will walk you through it. It's quite simple really. The first line is the key. Would you read it please?*" [8] "*If you would, please tell him I have uncovered new information about the Grail. Information that cannot wait until morning*" [8].

Цікавими є випадки, де дія *please* спрямована на лівосторонній контекст: "*Sorry to get you involved in this, Leigh.*" "*Oh, please, I've waited my entire life to be involved*" [8] – *please* виражає прохання до співрозмовника не перейматися, не страждати від докорів сумління.

При відокремленні крапкою *please* функціонує як речення, дія якого спрямована як на ліво-, так і на правосторонній контекст, наприклад:

Aringarosa sat, sensing something was wrong.

"I am not skilled in small talk, Bishop," the secretariat said, "so let me be direct about the reason for your visit."

"*Please. Speak openly*" [8] – у першому випадку *please* виражає **дозвіл** (*be direct*), у другому – **прохання** (*Speak openly*).

Благання – характерною ознакою цього значення є пунктуаційне оформлення *please* за допомогою трьох крапок, а на правильність інтерпретації прагматичного навантаження *please* можуть вказувати супутні слова, як то *plead, beg*: "*Sophie, Langdon pleaded. Please... you must leave*" [8]. "*Please... Wait, he begged*" [7].

Вживання *please* безпосередньо перед дієсловом автоматично відносить його до дії, а, відтак, посилюється значення благання її виконати: "*Sophie, please listen*" [8]. "*Please pick up! They're all dead!*" "*Please answer, she whispered in fear*" [8].

Наказ – у всіх контекстах *please* є елементом стандартної форми наказу і в препозиції до дієслова не відокремлюється: *Director Kohler. Please call your office*" [7]. "*Open your truck, please.*" *Collet motioned toward the cargo hold* [8]. Особливу цікавість становлять бездієслівні контексти, в яких значення *please* можна правильно визначити лише за умови активації відповідних когнітивних моделей, як то моделі «на борту» у наступному прикладі: "*Seat belts, please,*" *Teabing's pilot announced as the Hawker 731 descended into a gloomy morning drizzle* [8].

Запрошення – у випадках, де *please* вживається перед звертанням, воно відокремлюється комами з обох боків, якщо після звертання – кома перед *please*, наприклад: "*This way, please, Mr. Langdon. Watch your step*" [7]. "*Mr. Langdon, please sit down*" [7].

Спонування до дії – *please* вживається у позиції безпосередньо перед дієсловом і не відокремлюється, що вказує на його тісний зв'язок з правостороннім контекстом: "*This area is still off limits to Louvre security,*" *Fache said. ... He motioned to the opening. Please slide under*" [8].

Вибачення – у всіх контекстах *please* є елементом стандартної форми вибачення. При цьому відокремлюється комою лише у випадку вживання після дієслова з додатком (*excuse me*): "*Excuse me, please*" [8]. "*Capitaine?*" *The phone crackled like a walkie-talkie... He gave Langdon a calm look of apology. One moment please*" [8].

Вимога – на правильність інтерпретації прагматичного навантаження *please* вказує супутнє дієслово *demand*: "*Tell me!*" *Teabing demanded. Please! Oh God, please! It's not too late!*" [8]

Please є елементом стандартного вираження вимоги, а отже, негативної ввічливості: "Name please?" [8]

Реакція на запит – *please* є елементом універсальної форми вираження реакції на запит: "... *Shall I run through the process of accessing your box?*" *Sophie nodded. "Please"* [8].

Привернення уваги до необхідності виконання дії:

CAUTION: Before you strike the enter key, please check the accuracy of your account number [8].

Не у всіх контекстах прагматичне навантаження *please* є однозначним. Так, зафіксовано поєднання значень «спонукання до дії» та «прохання», оскільки межа між ними надзвичайно тонка і залежить від лексико– граматичного наповнення висловлювання: *Silas put a soft but heavy hand on her shoulder and peered down. "Sister, I feel guilty already for having awoken you. To ask you to stay awake is too much. Please, you should return to bed. I can enjoy your sanctuary and then let myself out"* [8] – у цьому контексті *I feel guilty* спонукає читача інтерпретувати *please* як прохання, а *should* – як спонукання до дії.

Ще одним поширеним засобом вираження ввічливості є *thanks* (елемент позитивної ввічливості – використовується близькими людьми або в ситуації, коли хоча б один із співрозмовників вважає її неформальною) або його фразовий еквівалент *thank you* (елемент негативної ввічливості – використовується у випадках, коли комуніканти дистанціюються один від одного, підкреслюючи формальність стосунків або ситуації). У прагматичному плані виділяємо такі значення:

Вдячність: "Thank you." *Aringarosa felt a sudden surge of concern* [8].

The technician exhaled heavily. "Thanks. Hold on a second, will you?" [7]

У деяких контекстах міститься вказівка на причину подяки: "*Thank you **for having us,**" Sophie said ...* [8]. *The technician frowned. "Never mind. Thanks **for your help**"* [7]. Присутність звертання на початку або в кінці висловлювання додає йому офіційності: "*Ms **Vetra,** thank you for your help here today*" [8]. "*Thank you, **Bishop,** the secretariat said* [8].

У всіх подібних випадках випущення досліджуваного елемента призвело б до порушення комунікативної цілісності висловлювання.

Подяка. У нашій роботі розмежовуємо вдячність та подяку, оскільки досліджуваний матеріал вказує на те, що вираження саме подяки за допомогою згаданого засобу носить формальний характер, є лише підтвердженням загальноприйнятої норми ввічливої поведінки між людьми у соціумі, а його випущення не призведе до порушення комунікативної цілісності висловлювання. Наприклад: *"Yes, sir. Paris. The caller said it was critical you contact him immediately."* "Thank you. I have been waiting for that call" [8] – у цьому контексті один з головних героїв твору єпископ Арінгароса дякує помічникові за надану ним додаткову інформацію щодо додзвонювача. Оскільки така функція є прямим обов'язком мовця, виражена його подяка носить конвенційний характер.

У контекстах з *thank you* та *yes* випущення *thank you* не змінило б значення висловлювання, оскільки *yes* достатньо для підтримання комунікації, але вживання лише *yes* було б досить грубою формою реакції на пропозицію допомогти: *"Lovely morning," she said in a cheerful British accent, leaving the tea and walking over. "May I help you?" "Thank you, yes," Langdon replied. "My name is – "* [8]

Відмова – у досліджуваному матеріалі зафіксовано контексти, в яких *thank you* має значення відмови. Розглянемо випадок, де thanks поєднується з запереченням no: *"Do all the drivers wear Rolexes?" the agent asked, pointing to Vernet's wrist. Vernet glanced down and saw the glistening band of his absurdly expensive watch peeking out from beneath the sleeve of his jacket. Merde. "This piece of shit? Bought it for twenty euro from a Taiwanese street vendor in St. Germain des Prés. I'll sell it to you for forty."*

The agent paused and finally stepped aside. "No thanks. Have a safe trip." [8] – у поліцейського виникла підозра щодо Верне. Той, прикидаючись простим водієм, мав на руці надзвичайно дорогий годинник Ролекс. Верне намагався переконати агента, що це просто підробка, куплена у тайванського торговця, і навіть запропонував агенту продбати його у нього за мізерні гроші. Агент, звісно, відмовився, а thanks лише підсилило офіційність розмови.

За відсутності маркера заперечення відмова є імпліцитною, зрозумілою з широкого контексту, а тому випущення досліджуваного елемента призвело б до порушення комунікативної цілісності висловлювання: *"... May I take your coat?" He scowled at the bunched-up tweed in Langdon's arms. "Thank you, I'm fine"* [8].

Іронічна реакція на висловлювання, наприклад: "*Actually, it's just off Fleet Street on Inner Temple Lane.*" *Teabing looked mischievous. "I wanted to see you sweat a little more before I gave it away."* "Thanks." "*Neither of you has ever been there?*" *Sophie and Langdon shook their heads* [8] – один з персонажів сер Лей Тібінг, історик Британської Королівської Академії, намагається пом'якшити свою провину щодо додаткових непотрібних зусиль Софі та Ленгдона. Реакцією Ленгдона є іронічне *thanks*.

Таким чином, *please* та *thanks / thank you* є найбільш вживаними лексичними засобами вираження ввічливості у досліджуваному тексті. Правильність інтерпретації прагматичного навантаження підтверджується супутніми словами або реконструюється з контексту. У прагматичному плані виділено такі значення *please*: 1) прохання – дія *please* може мати багатовекторне спрямування (стосуватись ліво– або правостороннього контексту, або спрямовуватись в обидвох напрямках); 2) благання – характерною ознакою цього значення є пунктуаційне оформлення *please* за допомогою трьох крапок; 3) дозвіл 4) наказ – *please* є елементом стандартної форми наказу і в препозиції до дієслова не відокремлюється; 5) запрошення – перед звертанням *please* відокремлюється комами з обох боків, після звертання – кома перед ним; 6) спонукання до дії – *please* вживається у позиції безпосередньо перед дієсловом і не відокремлюється; 7) вибачення – *please* є елементом стандартної формули вибачення; 8) вимога; 9) реакція на запит; 10) привернення уваги до необхідності виконання дії.

Thanks та *thank you* є елементами позитивної та негативної ввічливості відповідно. У прагматичному плані можуть виражати такі значення:

1) вдячність – часто міститься звертання та вказівку на причину вдячності; 2) подяку – є підтвердженням загальноприйнятої норми ввічливої поведінки між людьми у соціумі, випущення досліджуваного елемента не призведе до порушення комунікативної цілісності висловлювання; 3) відмову – поєднання з запереченням *no* прямо вказує на значення відмови. Без маркера заперечення вказане значення є імпліцитним та відтворюється з широкого контексту; 4) іронічну реакцію на висловлювання – значення досліджуваного елемента реконструюється з контексту.

Подальші наукові дослідження можуть бути спрямовані на встановлення прагматичного потенціалу інших лексичних,

морфологічних, лексико– граматичних та синтаксичних засобів вираження ввічливості у сучасній англійській мові як на базі художньої літератури, так і живого мовлення. Припускаємо вагомість можливих розвідок на основі корпусів англійської мови, особливо в аспекті порівняльного аналізу вираження ввічливості в мовленні в різних варіантах англійської мови (британський, американський та ін.) та контекстах (бізнесовому, освітянському, громадських інституцій і т.п.).

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Brown P. Politeness : Some Universals in Language Usage / P. Brown, S. Levinson. – Cambridge : CUP, 1987. – 345 p.
2. Grice H. P. Logic and conversation / H. P. Grice // Syntax and Semantics / Cole P. & Morgan J. (eds.). – Volume 3. – 1975. – New York : Academic Press. – pp. 41– 58.
3. Grice H. P. Studies in the Way of Words. – Cambridge : Harvard University Press, 1991. – 395 p.
4. Lakoff R. T. The logic of politeness or minding your p's and q's / R.T. Lakoff // Papers from the 9th Regional Meeting. – Chicago, IL : Chicago Linguistic Society, 1973. – P. 292– 305.
5. Leech G. N. Principles of Pragmatics. – London : Longman, 1983. – 250 p.
6. Watts R. J. Politeness. – Cambridge : CUP, 2003. – 318 p.

СПИСОК ІЛЮСТРАТИВНИХ ДЖЕРЕЛ

7. Brown D. Angels and Demons [Електронний ресурс] / Dan Brown. – Режим доступу : http://vk.com/doc197871620_192555816?hash=d070320-a55ee9e0a70&dl=d3eed2272e7af0ff8a
8. Brown D. The Da Vinci Code [Електронний ресурс] / Dan Brown. – Режим доступу : http://hrsbstaff.ednet.ns.ca/engramja/ENG_11/The.Da.Vinci.Code.pdf

**Зоряна Батринчук
(Чернівці)**

КОЛЬОРОНІМИ ЯК ЕЛЕМЕНТ ІНДИВІДУАЛЬНО– АВТОРСЬКОЇ МОВНОЇ КАРТИНИ СВІТУ СИЛЬВІЇ ПЛАТ

Розглянуто особливості функціонування кольоронімів у поезії Сильвії Плат в період з 1956 по 1961 рік як елемент індивідуально–авторської картини світу поетеси. Завдяки кванти тативному та емпіричному аналізу виокремлених кольоронімів, вдалося визначити передумови вживання кольороназв, визначити основні риси «сповідальної поезії» та особливості внутрішнього стану поетеси.